

Notitie

Centres of Expertise en onderzoeksinstellingen

Samenwerking op onderzoek in de regio

WAGENINGEN UR

For quality of life

Colofon

De korte notitie 'Centres of Expertise en onderzoeksinstituten: Samenwerking op onderzoek in de regio' is een publicatie van onderzoeksthema T&U Methodieken kennisoverdracht (BO-28). Het thema levert bouwstenen aan voor het verbeteren van kennisvalorisatie - tot waarde brengen van kennis -, middels integrale kennisketens en een effectieve en efficiënte inzet van kennismiddelen door en voor kennispartners en ondernemers in Greenportregio's. Dit met als doel dat *de keten van kennis naar kunde, naar kassa* structureel wordt.

Het onderliggende project is mogelijk gemaakt door financiering vanuit de topsector tuinbouw en uitgangsmaterialen (T&U). De middelen zijn ingezet als cofinanciering van het project Innovatiemotor Greenport Aalsmeer, dat mede gefinancierd wordt vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO).

Auteurs

Marijke Dijkshoorn-Dekker, LEI

Gera van Os, PPO

Informatie

Marijke Dijkshoorn-Dekker, marijke.dijkshoorn@wur.nl

Dit rapport is tevens te vinden op internet:

<http://www.kennisonline.wur.nl/>

© december 2014, Wageningen UR

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
2	Drijfveren Centre of Expertise	5
3	Bottlenecks	5
4	Kansen	7
5	Tot Slot.....	7

1 Inleiding

Nieuwe opvattingen over de rol en betrokkenheid van publieke en private partijen bij het versterken van de agrarische sector leiden tot een andere zienswijze op de inrichting van het kennis- en innovatiesysteem, met meer focus op de kracht van regionale ontwikkeling. Bedrijven in de tuinbouwsector onderscheiden zich al door prestaties in efficiëntie en kwaliteit. De toekomst vraagt echter meer toegevoegde waarde door consument- en marktgedreven innovaties. Dit vraagt om flexibiliteit van zowel de ondernemer als zijn organisatie. Product- en procesinnovatie blijven belangrijk, maar daar komen organisatie-innovatie en sociale innovatie als nieuwe elementen bij. De verschillende Greenportregio's hebben de gezamenlijke ambitie om hier invulling aan te geven en krachtige regionale kennis- en innovatie systemen te ontwikkelen.

De Greenportregio Aalsmeer heeft internationaal een sterke positie en geniet wereldwijde faam. Die positie is gebaseerd op kennis, veredeling, teelt en handel. Echter deze positie wordt bedreigd door toenemende productie uit onder andere Afrika en toenemend kennisniveau in landen als China en India. De productie in opkomende landen rond de evenaar is de afgelopen tien jaar fors toegenomen. De financiële crisis heeft geleid tot daling van de prijzen en de teloorgang van verschillende Nederlandse teelt- en veredelingsbedrijven. Een andere bedreiging binnen de sector is het gebrek aan voldoende geschoold personeel. Dit probleem wordt in de toekomst nijpender. Dit geldt niet alleen voor de "groene" opleidingen, maar juist ook voor andere opleidingen als bedrijfseconomie, personeel en organisatie, logistiek, marketing en vormgeving, die sterk aanwezig zijn in de metropoolregio Amsterdam. Eind november 2012 is de aftrap gegeven voor het EFRO-project 'Innovatiemotor Greenport Aalsmeer'. Dit project beoogt het aanjagen van innovatie in het sierteeltcluster in samenhang met de schakels in de (groene) keten. Dit om nieuwe (innovatieve) business te genereren en de internationale concurrentiekracht van de sierteeltsector te versterken. De nadruk ligt op product-, keten- en marktinnovaties. Primaire doelgroep daarbij is de productie (veredelen, vermeerderen en telen) en secundaire doelgroep de handel- en logistiek (ketenbenadering). Het onderwijs wordt in innovatieprocessen meegenomen om bij te blijven met de nieuwste ontwikkelingen en ter verankering van nieuwe kennis.

Naast bovengenoemde ontwikkelingen is het onderwijs bezig om de koppeling met innovaties in het bedrijfsleven vorm te geven door studentenonderzoek actiever in de markt te zetten. Dit gebeurt vanuit de HBO-instellingen binnen de zogenaamde Centres of Expertise. Het lijkt erop dat deze laatste ontwikkeling goeddeels autonoom wordt opgepakt en daarmee voorbijgaat aan de (vermeende) behoefte vanuit het bedrijfsleven en datgene wat er al is aan innovatie-infrastructuur (onderzoek) buiten het onderwijs.

In deze notitie wordt ingegaan op kansen, knelpunten en aanbevelingen om de samenwerking tussen de Centres of Expertise (CoE's) en de onderzoeksinstituten te stimuleren, ter versterking van het kennis- en innovatiesysteem. Hiertoe zijn we in gesprek gegaan met vijf, voor de Innovatiemotor relevante partijen:

- Centre of Expertise Greenports (InHolland, Delft)
- Centre of Expertise Biobased (HAS Den Bosch)
- Proeftuin Zwaagdijk
- Wageningen UR Glastuinbouw
- Groen Onderwijscentrum (Wellantcollege, Aalsmeer)

2 Drijfveren Centres of Expertise

In 2013 heeft de overheid besloten een deel van het onderwijsbudget voor de HBO-instellingen anders te bestemmen. De HBO-instellingen kunnen een beroep doen op dit budget door Centres of Expertise (CoE) op te richten, waarin zij vormgeven aan praktijkonderzoek samen met bedrijfsleven. Deze CoE's zijn via de Human Capital Agenda verbonden aan de Topsectoren Agri Food en Tuinbouw en uitgangsmaterialen. De interactie tussen onderwijs en bedrijfsleven heeft veel onderwijswaarde voor zowel student als docent. De meerwaarde voor de studenten ligt o.a. in het leren doen van onderzoek, en inhoudelijke kennisontwikkeling in een authentieke leeromgeving. Voor de docent levert het o.a. nieuwe kennis op voor actualisatie van het lesprogramma. Samenwerking vindt plaats met individuele bedrijven op basis van een praktijkvraagstuk. De vraagstukken worden verzameld door zogenaamde regiomakelaars die bij de onderwijsinstellingen in dienst zijn. Daarnaast is onder Greenport Aalsmeer het Groen Onderwijscentrum opgericht met een loket voor innovatievraagstukken vanuit het bedrijfsleven. Van hieruit wordt ervoor gezorgd dat vraagstukken bij de juiste onderwijsinstellingen terecht komen, onder andere bij de CoE's.

Elke CoE heeft een eigen thema. De groene HBO-instellingen hebben onderling het trekkerschap van de verschillende thema's verdeeld. Elke HBO-instelling is partner in diverse CoE's. Een meerwaarde van de CoE's is dan ook dat HBO-instellingen kunnen leren van elkaar over diverse vraagstukken. Deze samenwerking tussen de HBO-instellingen binnen de CoE's is op dit moment echter geen absolute voorwaarde.

Het is de bedoeling dat CoE's uitgroeien tot internationale kenniscentra waar ondernemers, wetenschappers, docenten en studenten samenwerken aan het bevorderen van de kennis van, onderwijs over en onderzoek naar belangrijke thema's in het groene domein. Dit biedt meer dan in het verleden de mogelijkheid om complexere vraagstukken op te pakken met langlopende onderzoekstrajecten. De overheid stuurt erop aan dat CoE's binnen vijf jaar als zelfstandige samenwerkingsverbanden met het bedrijfsleven kunnen fungeren.

3 Bottlenecks

CoE's en onderzoeksinstituten hebben een verschillend beeld over mogelijkheden voor samenwerking met elkaar. In dit hoofdstuk gaan we in op de belemmeringen zoals die benoemd zijn door de geïnterviewden.

Klassieke bottlenecks

Met betrekking tot de samenwerking tussen onderwijs- en onderzoeksinstituten zijn door beide partijen een aantal klassieke knelpunten benoemd, die met de oprichting van de CoE's niet zijn weggenomen. Dit zijn de volgende knelpunten:

- Inflexibele schoolkalender (beperkte stageperiode, verplichte lesroosters en schoolvakanties)
- Beperkte beschikbaarheid van geschikte docenten; vaak is extra geld nodig om docenten vrij te roosteren voor samenwerking met andere partijen rond (innovatie-)vraagstukken
- Beperkte beschikbaarheid van geschikte studenten, deze hangt o.a. af van het totaal aantal beschikbare studenten en hun persoonlijke voorkeur
- De onderwijsinstelling rekent af op competentieontwikkeling van de student, terwijl de onderzoeksinstituten gaat voor de inhoudelijke kwaliteit – de kwaliteit van het geleverde werk door studenten kan niet worden gegarandeerd; het leren doen van onderzoek is een doel op zich voor de school.

Op dit moment werken onderwijsinstellingen niet structureel samen met onderzoeksinstituten. Samenwerking vindt meestal incidenteel en op individuele basis plaats en is dus niet geborgd binnen het onderwijs, o.a. vanwege de bovengenoemde klassieke bottlenecks.

Knelpunten voor de CoE's

In de gesprekken met de CoE's over samenwerking met onderzoeksinstituten bleek dat ze vooral Wageningen UR voor ogen hadden als potentiële samenwerkingspartner. Voor een dergelijke samenwerking zijn de volgende belemmeringen benoemd:

- Er is onvoldoende belang om samen te werken, sterker nog, de financiële prikkel werkt juist de andere kant op. De verplichting vanuit de overheid om binnen de CoE's praktijkonderzoek uit te voeren met financiering vanuit het bedrijfsleven, werkt concurrentie met de onderzoeksinstituten in de hand. Afstemming en samenwerking worden belemmerd door eigen agenda's en verplichtingen richting het ministerie van EZ.
- Het speelveld is onoverzichtelijk. Er zijn teveel platforms en samenwerkingsinitiatieven rond innovatievraagstukken en te weinig goede, nieuwe ideeën. Ook de CoE's zijn het zoveelste loket. Er is strijd om innovatieve vraagstukken en financiering vanuit bedrijfsleven binnen te halen. Om vraagstukken vanuit het bedrijfsleven op te halen moeten CoE's zichzelf profileren. In dit opzicht zijn zij er niet bij gebaat om onderdeel te worden van andere platforms of andere samenwerkingsinitiatieven.
- HBO en Wageningen UR zijn teveel gescheiden werelden. Men kent elkaar onvoldoende. Hierdoor komen er te weinig samenwerkingsinitiatieven van de grond.
- Er zijn te veel verschillende geldpotjes (versnipperd), te veel verschillende programma's met eigen randvoorwaarden en relatief korte looptijd. Tussen de vele initiatieven is nauwelijks onderlinge, inhoudelijke afstemming en samenwerking. De initiatiefnemers zijn vooral bezig met geldmatching, wat onvoldoende oplevert en samenwerking belemmert. Losstaande projecten zonder samenwerking zijn pragmatischer met grotere kans op succes.

Knelpunten voor de onderzoeksinstituten

Uit de gesprekken met de onderzoeksinstituten zijn de volgende belemmeringen gekomen ten aanzien van samenwerking met CoE's:

- Onderzoeksinstituten zijn nog onvoldoende bekend met het fenomeen CoE, waardoor verkeerde verwachtingen ontstaan bijvoorbeeld over financiering en inhoudelijke afbakening van het onderzoek.
- Er worden vraagtekens gezet bij de overlevingskansen van CoE's (na vijf jaar zelfstandig is niet erg realistisch). Dit is geen incentive voor samenwerking.
- Met het ontstaan van de CoE's is er een weer een nieuwe speler bij voor het oppakken van innovatievraagstukken. Dat betekent extra concurrentie om dezelfde onderzoeksgeldpotten (bedrijfsleven en overheid).
- De onderwijsinstellingen hebben de ambitie om complexere innovatievraagstukken op te pakken en menen dat ze dat ook kunnen. Onderzoek doen is echter een vak op zich, zeker als het complexere vraagstukken betreft, en docenten hebben daarop geen expertise. Ondernemers kunnen over het algemeen het kwaliteitsverschil tussen onderzoek door studenten en onderzoekers moeilijk beoordelen. Hierdoor ontstaat een gevoel van miskennis bij onderzoeksinstituten.

4 Kansen

Over de potentiële meerwaarde van samenwerking waren de onderwijs- en onderzoeksinstituten het wel min of meer eens. De volgende kansen zijn benoemd in de interviews:

- Meerwaarde zoeken in samenwerking:
 - elkaar aanvullen met inhoudelijke expertise
 - studenten leveren extra creativiteit en zijn goedkoper dan onderzoekers
 - onderzoekers beschikken over competenties om complexe projecten aan te sturen met diverse stakeholders
 - borging van onderzoekskwaliteit binnen de onderwijsinstelling door betrokkenheid van onderzoekers
- Oprichting of aansluiting bij één regionaal ontmoetingsplatform voor matchmaking tussen bedrijfsleven, groen onderwijs en onderzoek. Er is sturing nodig om die samenwerking te faciliteren. Hierin is een coördinerende rol weggelegd voor een onafhankelijke kennismakelaar. De overheid zou hierop moeten sturen. Tevens zou dit helderheid creëren voor het bedrijfsleven over waar zij terecht kunnen met hun vraagstukken.

5 Tot Slot

In deze notitie hebben we de kansen en belemmeringen voor samenwerking tussen de Centres of Expertise (CoE's) en de onderzoeksinstituten in beeld gebracht, zoals die zijn benoemd door de eerder genoemde vijf instellingen. Op basis hiervan constateren wij het volgende:

- Onderzoeksinstituten en CoE's kennen elkaar op dit moment nog onvoldoende en er is geen open houding voor samenwerking; er worden meer belemmeringen geformuleerd dan kansen. Deze belemmeringen hangen onder andere samen met de klassieke bottlenecks. Voorlopig ligt het dan ook niet voor de hand dat er samenwerking en/of afstemming tot stand komt tussen CoE's en onderzoeksinstituten, ook niet binnen lopende regionale samenwerkingsinitiatieven waar onderzoeksinstituten bij betrokken zijn.
- Een regionaal ontmoetingsplatform voor matchmaking tussen bedrijfsleven, groen onderwijs en onderzoek zou een mogelijkheid bieden om de samenwerking en afstemming tussen CoE's en onderzoeksinstituten tot stand te brengen, onder de voorwaarde van gelijkwaardige betrokkenheid van partijen. In diverse regio's zijn al dergelijke platforms in ontwikkeling/oprichting, bedoeld als loket voor innovatievraagstukken uit het bedrijfsleven. Echter, bij de meeste van deze platforms ontbreekt een van bovengenoemde partijen. Voorbeelden:
 - Het Groene Onderwijscentrum in de Greenport Aalsmeer. Hierin is vooral het onderwijs aan zet; onderzoeksinstituten ontbreken als partner. Zij worden pas in tweede instantie benaderd indien dit nodig wordt geacht voor het oplossen van bepaalde vraagstukken. Dit is ook het geval bij
 - AgriTechCampus in de Greenport Noord-Holland Noord. IDC Bollen en vaste planten in de Greenport Duin- & Bollenstreek. Hierin is PPO-Bollen, Bomen & Fruit (Wageningen UR) betrokken, maar ontbreken juist de HBO-instellingen als partners in het consortium.Deze platforms zullen om die reden dus niet de gewenste afstemming en samenwerking tussen CoE's en onderzoeksinstituten bereiken/bewerkstelligen. Hiermee zal ook geen helderheid worden gecreëerd voor het bedrijfsleven in de veelheid van loketten.
- De landelijke overheid wil stimuleren dat kennisinstellingen nieuwe samenwerkingsconcepten met het bedrijfsleven ontwikkelen en uitrollen. Hiervoor geldt een zekere mate van verplichting die gekoppeld is aan diverse geldstromen vanuit de overheid. Daarnaast zijn de Topsectoren (HCA) en de Greenports

ook actief op dit vlak. Het gevolg is dat er vele initiatieven naast elkaar (aan het) ontstaan (zijn), waarbij elke partij z'n eigen (financiële) belangen voorop stelt. Dit zorgt voor een onoverzichtelijke wirwar van initiatieven en belemmert in sommige gevallen de samenwerking en afstemming. De onderwijsinstellingen geven ook aan dat er te veel versnippering is en dat de strenge onderwijscriteria (inspectie) moeilijk te matchen zijn met diverse samenwerkingsverbanden. Kortom, er is geen incentive voor samenwerking, terwijl die inhoudelijk wel gewenst is. Sterker nog, het ingezette instrumentarium belemmert de samenwerking.

Op basis van bovengenoemde constatering concludeer ik dat de noodzaak voor ieder om zijn eigen broek op te houden de partijen weerhoudt van samenwerking. Om de samenwerking wel tot stand te brengen, zal de overheid haar beleid moeten aanpassen en bijvoorbeeld het instrumentarium inzetten op **tripartite** samenwerking met onderwijsinstellingen, (inclusief CoE's), onderzoeksinstellingen en bedrijfsleven.